

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

Provincie Zeeland
Mevr. A. Pijpelink
Postbus 6001
4331 BK Middelburg

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Ons kenmerk

IENW/BSK-2019/108460

Bijlagen

3

Datum **17 JULI 2019**
Betreft Programmatiese Aanpak Grote Wateren: prioritering
maatregelen

Geachte mevrouw/heer,

We investeren al jaren in de verbetering van waterkwaliteit, ecologie en natuur van de grote wateren met inrichtings- en beheermaatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), Natura 2000 en overig natuurbeheer. Deze maatregelen zijn nuttig en nodig. Echter ook na uitvoering van maatregelen in het kader van het KRW-verbeterprogramma (t/m 2027) en N2000-beheerplannen zal nog geen duurzame kwaliteit in de grote wateren ontstaan. Zonder een aanvullende inspanning dreigt de ecologische toestand in de grote wateren in de komende jaren te verslechteren en zullen niet alle N2000-instandhoudingsdoelen gerealiseerd worden. Grote ingrepen in deze watersystemen en passend (economisch) gebruik en beheer zijn nodig om deze opgaven wel te kunnen realiseren.

In 2017 hebben we [verkend](#)¹ welke maatregelen tot 2050 nodig zijn om te komen tot toekomstbestendige grote wateren met een goede waterkwaliteit, hoogwaardige natuur en een krachtige economie. Bij deze verkenning zijn onder meer via de gebiedsagenda's de noodzakelijke maatregelen opgehaald. De maatregelen, in totaal 33, richten zich op aanleg van ontbrekende leefgebieden, versterken van het estuariën karakter van de Delta, herstel natuurlijke processen, ontwikkelen van geleidelijke overgangen tussen land en water en zoet en zout alsmede betere verbindingen tussen zee, estuaria en rivieren. Daarmee komt een robuuste (ecologische) waterkwaliteit en natuur binnen bereik. Het streven is dat alle maatregelen zoveel mogelijk maatschappelijke en economische meerwaarde hebben voor Rijk en regio. Er ontstaat meer 'beleefbare natuur' voor bewoners en passanten. De kwaliteit van de leefomgeving neemt toe en daarmee verbetert het vestigingsklimaat voor wonen en ondernemers. Als het ecologisch functioneren van de grote wateren op orde komt, faciliteert dit de inpassing van maatschappelijke opgaven uit de gebiedsagenda's, zoals: verstedelijking, transport, energieproductie en recreatie.

We willen met regionale partijen, bij voorkeur via de gebiedsgerichte overleggen, deze kansen en baten concretiseren naar nationaal en regionaal profijt en mogelijke samenwerkings- en (co)financieringsovereenkomsten verkennen. Tot

¹ www.helpdeskwater.nl/pagw

2032 hebben we als Rijk in totaal €248 mln beschikbaar voor een volgende tranche maatregelen. De 33 maatregelen zijn geanalyseerd op ecologische urgentie (doelbereik KRW en Natura2000), technische uitvoerbaarheid tot 2032, nog te genereren kennis, gefaseerde uitvoering (eerst praktijkproef en dan grootschalige uitvoering) en koppelingen met andere uitvoeringsprogramma's (zoals Deltaprogramma, KRW en IRM). Op basis van deze analyse en gebiedsgerichte overleggen zijn de volgende maatregelen in beeld voor de periode tot en met 2032. Mochten er in de gesprekken met de regio andere maatregelen uit de verkenning op substantieel (financieel) commitment kunnen rekenen, dan worden deze aan onderstaande lijst toegevoegd

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/108460

- Zandsuppletie Galgeplaat Oosterschelde
- Sedimentbeheer Westerschelde (fase 1)
- Friese IJsselmeerkust (fase 1)
- Wieringerhoek (fase 1)
- Marker Wadden (fase 2)
- Oostvaardersoevers (fase 1)
- Noord-Hollandse Markermeerkust
- Binnendijkse sliedsedimentatie/Groote Polder fase 1 - Eems-Dollard
- Vergroten laag-dynamisch riviermilieu Maas- en Rijntakken
- Bestrijden structurele erosie zomerbed en verdroging winterbed, meekoppelen met onderhoud vaargeulen
- Zout en getij Volkerak-Zoommeer
- Waddengebied: verzachten van de randen en herstel onderwaternatuur
- Maatregelen Beheerautoriteit Wadden
- Voorbereidende acties voor programmeringen vanaf 2033 (MIRT-onderzoeken en haalbaarheidsstudies 3de en volgende tranches).

Details over de maatregelen en de mate waarin zij bijdragen aan doelbereik zijn opgenomen in bijlage 2.

Dit bredere pakket aan maatregelen kost samen ordegrrootte €580 mln tot en met 2032².

De rijksmiddelen voor PAGW zijn onvoldoende voor volledige dekking van de 14 inrichtingsmaatregelen. Er zal bij de keuze voor de tweede tranche maatregelen nog een verdere prioritering noodzakelijk zijn. Hoeveel maatregelen opgepakt kunnen worden in de tweede tranche is deels afhankelijk van beschikbare cofinanciering. Ziet u mogelijkheden om projecten of andere regionale belangen mee te koppelen met bovenstaande maatregelen, dan bespreken we dit graag in de gebiedsgerichte overleggen.

Maatregelen die niet in de eerder genoemde Verkenning Grote Wateren zijn meegenomen komen niet in aanmerking voor de tweede tranche PAGW. De verkenning is grotendeels gebaseerd op initiatieven uit de gebiedsagenda's. Mochten er andere maatregelen in beeld komen, dan worden deze meegenomen in de eerstvolgende evaluatie van het totale maatregelpakket. Deze evaluatie zal plaatsvinden voor de keuze over een volgende tranche.

² Deze kosten zijn gebaseerd op kosten voor voorbereidende acties (studies, juridische procedures, vergunningen, etc.), personeelskosten projectteam, grondverwerving, nadeelcompensatie, uitvoering, evaluatie/monitoring, 10 jaar onderhoud en beheer, risicoreservering en incl. BTW).

Eind 2019 willen wij een besluit nemen over de maatregelen die voor de tweede tranche PAGW in aanmerking komen. Hiervoor ontvangen we graag voor 10 oktober een, liefst per gebied/gebiedstafel gecoördineerde, reactie. Na toekenning van de PAGW financiering doorlopen de projecten de standaard MIRT-procedures.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/108460

In bijlage 1 is het proces voor de komende maanden nader beschreven. De prioritering zal gebeuren op basis van de volgende criteria:

- Ecologische urgentie (stoppen neerwaartse trend KRW/N2000)
- Regionaal en nationaal commitment en cofinanciering uit de regio en andere bronnen;
- Economische en maatschappelijke meerwaarde

Maatregelen die niet kunnen worden meegenomen in de tweede tranche blijven in beeld voor een volgende tranche.

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT,

drs. C. van Nieuwenhuizen Wijbenga

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKwaliteit,

C.J. Schouten

Bijlage 1: planning en contactpersonen

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/108460

Eind 2019 besluiten de Ministers voor welke maatregelen zij het rijksbudget voor PAGW tot en met 2032 gaan reserveren (tweede tranche). Zo mogelijk maken de ministers in het komende BO MIRT (november 2019) met de regio afspraken voor gezamenlijke financiering van enkele maatregelen. Dit betekent dat er eind oktober 2019 duidelijkheid moet zijn over haalbaarheid van de maatregelen voor de periode tot en met 2032. De verschillende maatregelen lopen uiteen in de mate waarin ze al voorbereid zijn. De mate van concreetheid zal daarom per maatregel verschillen. In ieder geval wordt gevraagd aan te geven:

Wanneer en in welk kader gaat deze maatregel opgepakt worden; wil de regio vanuit natuur ook meekoppelen; is er energie, draagvlak; welke maatschappelijke meerwaarde heeft het; hoe is het proces; en zo concreet als mogelijk: zicht op (co)financiering.

Tot die tijd worden bij voorkeur de gebiedsgerichte overleggen gebruikt voor overleg tussen Rijk, regio en stakeholders over timing, mogelijkheden om mee te koppelen, commitment en (co)financiering van de maatregelen.

Ook in 2020 en verder blijft overleg Rijk-regio nodig voor een gezamenlijke adaptieve programmering en financiering van de PAGW-maatregelen; zowel voor de periode tot en met 2032 als de periode 2033-2050.

Voorstellen voor nieuwe maatregelen (aanvullend op of als alternatief voor de PAGW-maatregelen) kunnen worden meegenomen in de 3^e en volgende tranches.

Voor nadere informatie over dit proces en regionale voorstellen zijn aanspreekpunten van IenW en LNV beschikbaar:

- Waddenzee: Nathalie de Koning (_____) en Bram Streefland (_____)
- Eems-Dollard: Bert Doze (_____) en Bram Streefland (_____)
- IJsselmeergebied: Pieter den Besten (_____) en Leen Kool (_____)
- Rivierengebied (Platform Deltaprogramma Rijn en SG Deltaprogramma Maas): Steven Voest (_____) en Leen Kool (_____)
- Zuidwestelijke Deltagebied: Peter van Zundert (_____) en Jip van Peijpe (_____)

Bijlage 2 projectinformatie 2de tranche.

Hieronder is een overzicht opgenomen van de 14 maatregelen die kunnen worden uitgevoerd in de tweede tranche. Waar kosten zijn opgenomen betreffen dit totaal kosten voor het project vanaf startbeslissing tot oplevering, inclusief capaciteit projectteam Rijkswaterstaat, uitvoering, projectevaluatie monitoring en 10 jaar beheer en onderhoud. Gezien de fase waarin de projecten zich bevinden moet hier rekening worden gehouden met een bandbreedte van 10 – 40%.

Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/108460

Waddengebied en Eems-Dollard:

Kern van de opgave:

- Verbeteren ecologische waterkwaliteit in de Eems Dollard door troebelheid te verminderen.
- Naar verwachting in de Waddenzee geen systeeminterventies nodig, wel meer natuurlijkere (zachtere) overgangen tussen water en land, herstel van zoet-zout-overgangen en herstel leefgebieden.
- Stoppen verdere achteruitgang van broedvogels en herstel zeegrasvelden.

Projecten voor Waddengebied en Eems-Dollard zijn:

1. Binnendijkse slibsedimentatie Eems-Dollard (pilot – 10 mln)
 - *Praktijkproeven om slib uit het water te verwijderen zodat de troebelheid afneemt*
 - *Veel steun uit de regio, het project is opgenomen in het programma ED2050*
 - *Deze praktijkproeven zijn een eerste grote stap in het oplossen van de slibproblematiek maar die is daarmee nog niet opgelost. Wel leveren deze projecten waardevolle kennis voor de besluitvorming over toekomstige opschaling van slibsedimentatie.*
2. Verzachten van de randen en herstel onderwaternatuur (uitvoering - 25 mln totaal)
 - *Lauwersmeerdijk-Vierhuizergat (uitvoering – 10 mln): versterken natuurlijke dynamiek en meer ruimte voor gradiënten land-water en zoet-zout (verzachten van de randen) gecombineerd met versterken waterveiligheid. Dit project wordt meegekoppeld met een HWPB project van waterschap Noorderzijlvest. De kosten van het HWPB project is €50 mln.*
 - *Verzachten van de randen gecombineerd met versterken waterveiligheid in de dijkversterkingen 'Koehoal - Lauwersmeer', 'Den Helder - Den Oever', en ontwikkeling Lauwersmeer/Lauwerskust (10 miljoen). Bij dit projecten wordt meegekoppeld bij het HWPB project van wetterskip Fryslân en Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. De totaal kosten van deze projecten zijn nog niet bekend.*
 - *Herstel onderwaternatuur Waddenzee: op praktijkschaal herstellen van de onderwaternatuur gericht op versterking flyway, swimway en voedselweb (5 miljoen)*
3. Maatregelen beheerautoriteit Wadden (1,5 mln per jaar)
 - *Uitvoering van (beheer)maatregelen door de nog op te richten Beheerautoriteit Wadden.*

IJsselmeergebied:

Kern van de opgave is:

- Aanleg van ondiep-waterzones en het creëren van geleidelijke land-water-overgangen. In een gezonde eindsituatie is circa 10% van het oppervlak ingericht als ondiep-watergebied en land-water-overgang.
- Herstel ecologische verbindingen tussen IJsselmeer, Waddenzee, rivieren en regionale wateren
- Vergroten ecologische draagkracht door het vergroten van voedselbeschikbaarheid en het creëren paai-, rust- en broedgebied voor vis en vogels
- Omgaan met zoutlast in het noordwestelijk deel door kwel en lekverliezen bij spuien en sluizen

Projecten voor IJsselmeergebied zijn:

4. Wieringerhoek (fase 1 – 50 mln)
 - *Aanleg onderwaterlandschap met moerasoevers en ondiepwater en versterken van de ecologische verbindingen met Waddenzee en Wieringermeerpolder.*
 - *Het aan te leggen onderwaterlandschap zorgt ook voor een zoet-zout-zonering die helpt voorkomen dat zoutwater de innamepunten voor landbouw en drinkwater bereikt.*
 - *Kansen voor rust- en foerageergebied voor migrerende vis en vogels en versterkt de ecologische verbindingen met het achterland met betekenis op internationale schaal.*
 - *Voor 26 soorten (instandhoudingsdoelen N2000) biedt dit project kansen voor verbetering, voor 3 is nader onderzoek nodig.*
 - *Dit project creëert naar verwachting circa een kwart van de benodigde 10% ondiep water in het IJsselmeergebied.*
 - *Mogelijke meekoppeling met vervanging van de bruggen en sluis bij Den Oever*
5. Oostvaardersoevers (fase 1 – 60 mln)
 - *Aanleg ecologische verbinding tussen Oostvaardersplassen, Lepelaarsplassen en het Markermeer is een systeemverbetering waarbij de wetlands binnendijks (totaal 3500 hectaren) worden gekoppeld aan het Markermeer.*
 - *Daarmee wordt een derde van de gewenste 10% ondiepwater voor het Markermeer gerealiseerd, evenals een aanzienlijk paaigebied. Vergroot ook de voedselbeschikbaarheid.*
 - *Voor 19 soorten (instandhoudingsdoelen N2000) biedt dit project kansen voor verbetering.*
 - *Belangrijk project in Nationaal Park Nieuwland.*
 - *Samenwerkingsovereenkomst ondertekend met o.a. provincie Flevoland, Staatsbosbeheer, Almere en het rijk.*
6. Friese IJsselmeerkust (8 mln rijk uit PAGW, 16,9 mln al beschikbaar vanuit regio en rijk i.k.v. klimaatadaptatie)
 - *Bouwt voort op samenwerkingsproject 'Versterking Friese Kust' van provincie Friesland, gemeenten, Fryske Gea en Vogelbescherming en rijk met als doel: (i) stoppen van de erosie van buitendijkse gebieden, (ii) versterken van de potentie van het gebied voor recreatie en toerisme, en (iii) benutten van de kansen die dit gebied biedt voor natuur en ecologische waterkwaliteit. Project is gericht op integrale gebiedsontwikkeling ('koppelkansen')*

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/108460

- *Om natuur en ecologische waterkwaliteit te verbeteren worden achteroevers, ondiepe oeverzones en voorzieningen voor vismigratie aangelegd*
 - *De PAGW maatregelen zullen bestaande natuurwaarden in belangrijke mate versterken voor 29 soorten (instandhoudingsdoelen N2000) biedt dit project een verbetering. Meer rust-, voedselzoek- en schuilgebied langs de Friese IJsselmeerkust vergroot effectiviteit van de Vismigratierivier waar het rijk financieel aan bij draagt.*
 - *Veel van het benodigde vooronderzoek is gereed, planuitwerking kan snel starten. Realisatie van de eerste deelprojecten is mogelijk vanaf 2023.*
7. Noord-Hollandse Markermeerkust, (fase 1 – 20 mln)
- *Serie kleinschalige projecten voor zowel achteroevers als natuurvriendelijke ondiepe oeverzones en voorzieningen voor vismigratie. Versterkt bestaande natuurwaarden en bestaande recreatieve voorzieningen.*
 - *Zorgt door de betere verbindingen met de regionale wateren vooral voor meer paaigebied en een grotere voedselbeschikbaarheid.*
 - *Deel van de projecten wordt gerealiseerd als natuurcompensatie andere projecten.*
8. Marker Wadden (fase 2 – 90 mln)
- *Afronden archipel door de aanleg van nog eens 500 ha eilanden en 1200 ha ondiepwater en moeras. Belangrijk onderdeel nationaal park Nieuw land.*
 - *Verbeterd voedselbeschikbaarheid voor vis en vogels en dient tevens als paai-, rust- en broedgebied. Voor 14 soorten (instandhoudingsdoelen N2000) biedt dit project verbetering.*
 - *Toepassing van bodemslib uit Markermeer verbetert de ecologische waterkwaliteit.*
 - *Mogelijkheden voor cofinanciering van dit project zijn nog niet onderzocht.*

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/108460

Zuidwestelijk Deltagebied:

Kern van de opgave is:

- *Herstel van (gedempt) getij, het weer zout maken, het creëren van geleidelijker zoet-zout-overgangen zorgen voor behoud en herstel van het estuarien karakter.*
- *Behoud en herstel van intergetijdengebied. Dat vraagt – naast herstel van getij – ook om het tegengaan van gevolgen van te weinig (Oosterschelde – zandhonger) of juist teveel getijd dynamiek (Westerschelde - verschorren).*
- *Verbeteren van de waterkwaliteit in Grevelingen en Volkerakzoommeer om het maatschappelijk gebruik duurzaam te kunnen dragen.*

Projecten voor zuidwestelijke Deltagebied zijn:

9. Zandsuppletie Galgeplaat (30 mln, financieringsspoor analoog aan Roggeplaat: inzet op regionale bijdragen en EU-subsidie))
- *Met zandsuppletie voorkomen dat intergetijdengebieden verdwijnen.*
 - *Herstel van estuarien voedselweb en behoud pleisterplaats steltlopers. Voor 14 soorten (instandhoudingsdoelen N2000) biedt dit project kansen voor verbetering.*
 - *Instandhouden van zandplaten en intergetijdengebied draagt bij aan stabiliteit dijken*
10. Sedimentbeheer Westerschelde, (fase 1 – 40 mln, inzet op regionale bijdragen en EU-subsidie)

- *Opschalen praktijkproeven sedimentbeheer. Storten van baggerspecie langs de randen van de zandplaten in combinatie met het afvlakken van te sterk opgehoogde zandplaten*
- *Dat herstelt estuarien voedselweb, behoudt pleisterplaats steltlopers en vergroot het plaatoppervlak voor natura 2000. Voor 4 soorten (instandhoudingsdoelen N2000) biedt dit project kansen voor verbetering. Voor 18 soorten is dat nog niet aan te geven.*
- *Instandhouden van zandplaten en intergetijdengebied draagt bij aan stabiliteit dijken.*
- *In samenwerking met Vlaanderen en regionale partijen.*

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/108460

11. Zout en getij Volkerak-Zoommeer, verbinding met Oosterschelde (110 mln)
- *Aanleg doorlaatmiddel voor verbinding met de Oosterschelde zodat het Volkerak Zoommeer weer zout kan worden en het (gedempt) getij terugkeert. Daarmee verbetert de ecologische waterkwaliteit, ook in de aangrenzende regionale wateren Binnenschelde en het Markiezaatmeer (via een doorgang naar het Schelde-Rijnkanaal).*
 - *Terugkeer van zout en getij zorgen voor herstel intergetijdengebied, vergroten de voedselbeschikbaarheid en vormen een ecologische schakel tussen zee en rivier.*
 - *Voor 10 soorten (zoute instandhoudingsdoelen N2000 Volkerak Zoommeer) biedt dit project verbetering, voor 11 (zoete instandhoudingsdoelen) wordt achteruitgang verwacht.*
 - *Maatregelen om de zoetwatervoorziening van de landbouw te garanderen worden voorbereid door het Deltaprogramma (Rijk, provincies en waterschappen), uitvoering voorzien vanaf 2020 t/m 2026.*

Rivierengebied:

Kern van de opgave is:

- *Beter aansluiten bij de natuurlijke ecologische en morfologische kenmerken van de Rijntakken en de Maas. Dat vergroot leefgebied en herstelt verbindingen met regionale wateren en natuur.*
- *Robuuster maken voor klimaatverandering, zowel vaker en langere periodes met lage afvoeren als meer ruimte voor hogere afvoeren.*
- *Verminderen van erosie van het rivierbed en verdroging als gevolg van de bodemdaling.*

Projecten voor het rivierengebied zijn:

12. Laag-dynamisch riviermilieu Maas- en Rijntakken (75 mln, waarvan een deel in de 2^e tranche)
- *Meekoppelen met integraal riviermanagement voor het ontwikkelen van laag-dynamisch riviermilieu. Deze maatregelen is zeer effectief want biedt verbetering voor 34 soorten (instandhoudingsdoelen N2000).*
13. Bestrijden structurele erosie zomerbed en verdroging winterbed, meekoppelen met onderhoud vaargeulen
- *Meekoppelen met integraal riviermanagement.*

Algemeen

14. Voorbereidende acties voor programmeringen 3^e tranche (5 mln):

Vooronderzoeken en evaluaties ter voorbereiding op besluitvorming over nieuwe projecten voor de 3e tranche – en de daaropvolgende – van PAGW.

Bijlage 3: Verzendlijst

Deze brief is aan de volgende partijen verzonden:

Provincies

Provincie Flevoland
 Provincie Fryslân
 Provincie Gelderland
 Provincie Groningen
 Provincie Limburg
 Provincie Noord-Brabant
 Provincie Noord-Holland
 Provincie Overijssel
 Provincie Utrecht
 Provincie Zeeland
 Provincie Zuid-Holland

Waterschappen

Wetterskip Fryslân
 Waterschap Aa en Maas
 Waterschap Brabantse Delta
 Waterschap Drents Overijsselse Delta
 Waterschap Hollandse Delta
 Hhr. Holland Noorderkwartier
 Waterschap Limburg
 Waterschap Noorderzijlvest
 Waterschap Rijn en IJssel
 Waterschap Rivierenland
 Waterschap Scheldestromen.
 Waterschap Vallei en Veluwe
 Waterschap Zuiderzeeland
 Waterschap Hunze en Aa's

Ministerie van
 Infrastructuur en
 Waterstaat

Ons kenmerk

Afschrift aan:

- Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta
- Stuurgroep zandhonger Oosterschelde
- Vlaams-Nederlandse Scheldec commissie (VNSC)
- Bestuurlijk Platform IJsselmeergebied (BPIJ)
- Stuurgroep Markermeer-IJmeer (SMIJ)
- Stuurgroep Friese kust, P.a. Provincie Fryslân,
- Regiecollege Waddengebied
- Stuurgroep gebiedsagenda Wadden
- Eems-Dollard 2050
- Bestuurlijk Platform Deltaprogramma Rijntakken
- Stuurgroep Deltaprogramma Deltamaas, p/a Waterschap Limburg
- Bestuurlijk Overleg Deltaprogramma Waddengebied en Regionaal Overleg Kust (BO DPW-ROK)
- Landschappen NL, Landgoed Oostbroek
- WNF Nederland
- Vogelbescherming
- Natuurmonumenten
- Inter Provinciaal Overleg IPO
- Unie van Waterschappen UVW
- Vereniging Nederlandse Gemeenten
- Regionaal Bestuurlijke Overleggen voor KRW (Maas, Rijn-Noord, -Oost, -West, Schelde)
- Delta-aanpak – Brede tafel waterkwaliteit